

UGANDA

Uganda'ya bir İslâm üniversitesi açılması için 60 milyon dolar tahsis edilmiş, bu proje İdülernin 1979 yılında devrilince uygulanamamış, üniversite ancak 1988'de başşehir Kampala'nın 240 km. kuzeydoğusundaki Mbale şehrinde eğitime başlayabilmiştir. Üniversitenin Hukuk, Eğitim, İşletme, Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, İslâm İlimleri olmak üzere altı fakültesi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Y.PRK. BŞK, nr. 28/84, 02 Cemâziyelevvel 1310; BA, Y.PRK.TKM, nr. 34/32, 16 Cemâziyelevvel 1326; Mehmed Muhsin, *Afrika Delili*, Kahire 1312, s. 99-101, 308-311; Ömer Tosun, *Târîhu müdiriyyeti haññi'l-istivâ'i'l-Mıñriyye min fetihâ ilâ ziyâ'ihâ: 1869-1889*, İskenderiye 1355/1937, I-III, tür.yer.; J. M. Cuoq, *Les musulmans en Afrique*, Paris 1975, s. 432-449; Ibrahim el-Zein Soghayroun, *The Omani and South Arabian Muslim Factor in East Africa: The Role of the Zanzibar and Swahili Traders in the Spread of Islam in Uganda*, Riyad 1984, tür.yer.; a.m.f., "Notes on Some Historical Aspects of the Controversy over Muslim Law and Practice in Uganda", *King Saud University Journal of College of Arts*, XI/1, Riyad 1984, s. 109-126; J. Joly, *Histoire du continent africain*, Paris 1989, II, 115, 118, 122, 123, 126, 131; E. M'Bokolo, *Afrique noire: Histoire et civilisations*, Paris 1992, II, 31, 40-41, 257, 263-264, 316, 334; Abdu B. K. Kasozi, *The Life of Prince Badru Kakungulu*, Kampala 1996, tür.yer.; B. Calas, *Kampala: La ville et la violence*, Paris 1998, tür.yer.; Benson Okello, *A History of East Africa*, Kampala 2002, s. 37, 50-54, 70, 103-122, 128, 130, 136; Khalid Lubega, "The Making of an Islamic University in Uganda: Realisation of Dreams", *Proceedings of the International Symposium on Islamic Civilisation in Eastern Africa* (ed. Abdu B. K. Kasozi – Sadik Ünay), İstanbul 2006, s. 181-187; Hamza Mustafa Njozi, "Islam, the Kiswahili, Language and Integration in East Africa", a.e., s. 253-261; Isaac Ssettuba, "Translingual Borrowing: Luganda Words of Arabic Origin", a.e., s. 265-301; F. Constantin, "Minorité religieuse et luttes politiques dans l'espace ougandais", *Politique africaine*, I/4, Paris 1981, s. 71-89; a.m.f., "Islam et construction nationale en Ouganda", *Sociétés africaines: Monde arabe et culture islamique*, sy. 2, Paris 1983, s. 193-214; Suleiman J. Kiggundu – Isa K. K. Lwkwago, "The Status of Muslim Community in Uganda", *JIMMA*, IV/1-2 (1982), s. 120-131; Abdu B. K. Kasozi, "The Uganda Muslim Supreme Council: An Expériment in Muslim Administrative Centralisation and Institutionalisation, 1972-82", a.e., VI/1 (1985), s. 34-52; "Uğandâ", *el-Arab*, sy. 339, Küveyt 1987, s. 99-118; G. Prunier, "l'Islam ougandais depuis l'indépendance (1962-1986)", *Islam et sociétés au sud du Sahara*, sy. 1, Paris 1987, s. 49-54; a.m.f., "Un agent religieux très particulier: Le général Idi Amin Dada", a.e., s. 55-57; R. Marchal, "l'Islam au nord Ouganda", a.e., sy. 3 (1989), s. 224-232; Elliott D. Green, "Ethnicity and Nationhood in Pre-Colonial Africa: The Case of Buganda", *Nationalism and Ethnic Politics*, XVI/1, London 2010, s. 1-21; S. von Sicard, "Uganda", *ElP* (İng.), X, 778-781; J. C. Roody, "Ganda", *Encyclopedia of the World Muslims* (ed. N. Kr. Singh – A. M. Khan), Delhi 2001, II, 443-447.

AHMET KAVAS

UĞUR

İnsana mutluluk, iyilik
ve şans getireceğine inanılan durum
(bk. UĞURSUZLUK).

UĞUR, Mücteba
(1936-2005)

Hadis alanında
çalışmaları bulunan ilim adamı.

15 Eylül 1936'da Çorum'un İskilip kazasında doğdu. Babası İskilip'te köklü bir aile olan Kacıoğulları'ndan Hasan Fehmi, annesi Zahide Hanım'dır. Din eğitiminin yasaklandığı bir dönemde ilk dinî bilgileri yörede Töngüt Hoca adıyla bilinen bir kâdından ve Sarı İmam İakabıyla tanınan dedesinden aldı. 1943 yılında başladığı ilköğretimi sırasında babasının yardımıyla Osmanlıca öğrendi. 1951'de Çorum Lisesi'ne girdi. "Din ve İslâmiyet" adlı ilk yazısı mahallî bir gazetede 1952'de yayımlandı. Bu arada Hanönü Medresesi'nde hüsn-i hat öğrenip icâzet aldı. 1955'te liseden, 1959'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Balıkesir İmam-Hatip Okulu'nda göreve başladı. Bu dönemde Hasan Basri Çantay'dan Kâdî İyâz'ın eş-Şifâ' adlı eserinin mukaddimesini, İbn Züreyk'in rızık aramayla ilgili kasidesini ve diğer bazı eserleri okudu, tercüme tekniği üzerine dersler aldı. 1963'te Hacer Hanım'la evlendi. Bu evlilikten Hasan Basri ve Selma adında iki çocuğu oldu. 1966'da kurucu müdür sıfatıyla Kastamonu İmam-Hatip Okulu'na tayin edildi ve üç yıl burada, üç yıl Tokat İmam-Hatip Okulu'nda müdürlük yaptı. 1972'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne hadis asistanı oldu. 1974'te özel bir bursla Mısır'a gittiyse de sağlık sorunları yüzünden beş ay sonra geri döndü; ikinci gidişinde de üç ay kalabildi. 1978'de *Hicri Birinci Asırda İslâm Toplumunu* adlı teziyle doktorasını tamamladı. 1982'de Riyad'daki Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye'de bir yıl hat ve hadis usulü dersleri verdi. 1985'te doçentliğe, 1995'te profesörlüğe yükseltildi; 2003 yılında emekliye ayrıldı. Çocukluk yıllarında geçirdiği bir rahatsızlıktan dolayı 1964'te başlayan böbrek hastalığı vefatına kadar sürdü. Son on yılının yaklaşık yarısını hastahane geçirmesine rağmen kitap ve makale yazmaya devam etti, tezler yönetti. Ardından görme kaybına uğradığı için bazı çalışmaları yarım kaldı. 17 Temmuz 2005'te Ankara'da vefat etti, ertesi gün İskilip'te toprağa verildi.

ları yarım kaldı. 17 Temmuz 2005'te Ankara'da vefat etti, ertesi gün İskilip'te toprağa verildi.

Eserleri. Telif: *Hicri Birinci Asırda İslâm Toplumunu* (İstanbul 1980); *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara 1992); *Hadis İlimleri Edebiyatı* (Ankara 1996); *Altıncı Kırk Hadis ve Meal-leri* (İstanbul 1956); *İslam Âdâbı* (İstanbul 1971); *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi Kılavuzu* (M. Cemal Sofuoğlu ile birlikte, Ankara 1975, 1978, 1984); *Kur'an Fihristi* (İstanbul, ts.); *Buhârî* (Ankara 1989); *Hasan Basri Çantay* (Ankara 1994); "Cumhuriyet Devri Hadis Neşriyatı" (*AÜİFD*, 50. yıl özel sayısı [1973], s. 345-366); "Va'z, Kısacılık ve Hadiste Kussas" (*AÜİFD*, XXVIII [1986], s. 291-326); "Sülüs Hattına Dair Mühim Bir Risale: Sülüs Yazı Rehberi" (*VD*, sy. 21 [1990], s. 335-360); "Hadis Rivayetinde 'Ulüv-Nüzûl' Meselesi ve Hadisçilerin 'Ulüv' Tutkusunu" (*Diyanet İlmî Dergi*, XXXIV/1 [1998], s. 3-22). Tercüme: *Oryantalizm ve Oryantalistler: Yararları, Zararları* (Mustafa es-Sibâfî'den, İstanbul 1993); *İslam'a İnanırım* (Emily Bramlet'den, Ankara 1983); "Halk-ı Kur'an Meselesi" (Abdül-fettâh Ebû Gudde'den, *AÜİFD*, XX [1975], s. 307-321); "Mü'minlerin Annesi Hz. Âişe'nin Fıkhi ve İctihad Usulü" (Muhammed Selâm Medkur'dan, *Diyanet Dergisi*, XVI, sy. 2 [1977], s. 75-84). Mücteba Uğur, Hâce Abdullah-ı Herevî'nin *Zemmü'l-keîlâm ve ehlih* adlı eserini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, British Library ve Zâhiriyye Kütüphanesi nüshalarına dayanarak yayıma hazırlamışsa da neşredememiştir. Bunların dışında çeşitli dergilerde yayımlanmış, neşre hazır yahut yarım kalmış birçok çalışması vardır. İmam-Hatip liseleri için hadis kitapları da hazırlayan Uğur müzik ve edebiyatla ilgilenmiş, lise yıllarından itibaren aruz vezniyle şiirler yazmış, bunların bir kısmı gazete ve dergilerde basılmıştır.

Mücteba
Uğur

BİBLİYOGRAFYA :

Bünyamin Erul, "Vefeyât: Prof. Dr. Mücteba Uğur", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, III/2, İstanbul 2005, s. 221-227; a.m.f. – Kâmil Çakın – Veli Aknar, "Hadis'e Adanmış Bir Ömür, Merhum Mücteba Uğur'un Anısına", *İslâmiyât Bülten*, sy. 15, Ankara 2005, s. 4-14 (maddenin yazımında Mücteba Uğur'un bizzat kaleme aldığı hayat hikâyesinden, bazı şiirlerini içeren defterinden, ailesinden edinilen bilgilerden ve AÜ İlahiyat Fakültesi'ndeki dosyasından yararlanılmıştır).

BÜNYAMİN ERUL

UĞURSUZLUK

Sözlükte "işlerin ters gitmesine yol açtığına inanılan nesne, olay, fiil ve durum" anlamına gelen **uğursuzluk** kelimesi "uğur, uğurlu şeyleri gösteren simge" anlamındaki **fâlin** zıddı olup "gören ve işiten kişinin nefret duyup reddettiği şey" demektir. Uğur ise insana mutluluk, iyilik ve şans getireceğine inanılan durumdur. "Uğursuz saymak" mânasındaki **şe'm** kökünden türeyen **teşe'üm**, "uçmak" anlamındaki **tayr** kökünden türeyen **tiyere (tetayyur)**, **tâir** kelimesiyle birlikte kullanıldığında **zeczr**, ayrıca "uğursuzluk, uğursuz" anlamındaki **nahs** kelimesi de aynı mânaya gelir. Uğursuzluk "insan ve hayvanlarla diğer bazı nesnelere hareket, ses ve duruşlarını uğursuz sayma" şeklinde de tanımlanır. Başlangıçta fal hem uğur hem uğursuzluk içeriğiyle algılanırken daha sonra bilhassa İslâmî dönemde sadece uğurlu işler için kullanılmaya başlanmıştır.

Uğursuzluk bağlamında güvercin, karga, baykuş ve hüdhüd gibi kuşların uçuşundan anlam çıkarma anlayışı çok eski bir geçmişe sahip olup Bâbil ve Mısırlılar gibi yahudi ve hristiyanlarda da mevcuttu. Câhiliye Arapları kuşların yanı sıra bir kısım özellikler taşıyan insanlarla kulağı yarık, boynuzu kırık hayvanları ve bazı sesleri de uğursuz kabul ederlerdi. Araplar'ın başvurduğu yöntemlerin en yaygını kuş uçurtma şeklinde yapılanıydı. "İyâfetü't-tayr" denilen bu yöneme göre sabahleyin evinden çıkan kişi uçan bir kuşun uçtuğu yöne göre o günkü işini yorumlardı. Kuş soldan sağa doğru uçarsa (sânih) uğurlu, sağdan sola doğru uçarsa (bârih) uğursuz sayılırdı. Uçan kuş görülmediği takdirde bir kuşu uçurmak suretiyle aynı işlem uygulanırdı (bk. İYÂFE). Uğursuz addetmenin ikinci türü bazı hayvanların adından, sesi ve renginden hareketle olumsuz anlam çıkarma biçimindedir. Câhiliye inancına göre karga gurbete ve garipliğe, hüdhüd ise hidayete delâlet ederdi. Uğursuz

saymanın üçüncü türü ölü hayvanlara bakılması veya kesilirken gözlemlenmeleri sonucu tesbit edilen bulgulardan çıkarılan olumsuz anlamlar şeklidir.

Kur'an-ı Kerim'de "tiyere" kavramı inkârcıların kendilerini haklı göstermek için başvurdukları bir bahane olarak zikredilir. Bu çerçevede Yâsîn sûresinde (36/13-19) bir "karye" halkına (muhtemelen Antakya) gönderilen hak davetçileri (Taberî, XXII, 186-187) yaptıkları davete karşılık muhatapları tarafından yalancılıkla itham edilmiş ve uğursuzluk getirdikleri ileri sürülmüştür. Kur'an'da aynı mahiyette bir tepkiyi Hz. Sâlih'in kavmi Semûd ile (en-Neml 27/45-47) Hz. Mûsâ'nın muhatapları Fırvun ve taraftarlarının (el-A'râf 7/130-131) gösterdiği ifade edilmektedir. Hz. Peygamber hastalığının kendiliğinden sirayet etmediğini, kuşun uçuşuyla uğursuzluk meydana gelmediğini, safer ayında veya baykuşun örtmesinde uğursuzluk aranmayacağını (Buhârî, "Tıb", 54; Müslim, "Selâm", 102), İslâm'da uğursuzluk anlayışının bulunmadığını, daima iyimser ifadelerin kullanılması gerektiğini (Buhârî, "Tıb", 44, 54) söylemiş, kuşun uçuşundan geleceğe yönelik kötü sonuç çıkarmanın şirk sayıldığını ısrarla vurgulamıştır (Ebû Dâvûd, "Tıb", 24; Tirmizî, "Siyer", 47). Bir başka rivayette ise, "Uğursuzluk anlayışı yüzünden işinden vazgeçen kimse şirke düşmüş olur" demiş, bunun kefaretinin ne olduğu sorulduğunda, "Allahım! Senin hayrından başka hayır, senin takdirinden başka takdir ve senden başka ilâh yoktur" demesini öğütlemiştir (*Müşned*, II, 220). Konuyla ilgili rivayetleri değerlendiren İbnü'l-Esir uğursuzluk telakkisinin şirk sayılmasını, bunu icra edenlerin bazı işlemlerle menfaat sağlayacaklarına ve kendilerine dokunacak zararları gidereceklerine inancına bağlamıştır (*en-Nihâye*, III, 152). Bir rivayete göre Hz. Peygamber, "Uğursuzluk ancak üç şeyde, atta, kadında ve evde olur" buyurmuş (Buhârî, "Cihâd", 47, "Tıb", 54, "Nikâh", 17; Müslim, "Selâm", 119), Ümmü Seleme'den gelen rivayette ise bunlara kılıç ilâve edilmiş, İbn Mes'ûd da, "Bir şeyde uğursuzluk varsa iki çene arasındaki dildedir" demiştir. Bu rivayet hakkında Hz. Âişe'nin görüşü sorulduğunda, "Kur'an'ı Muhammed'e gönderen Allah'a yemin ederim ki Resûlullah böyle bir şey söylememiştir; o yalnız Câhiliye halkının kadını, evle ve atla uğursuzluk oluşabileceği yolundaki inancını bildirdi" cevabını vermiştir. Abdullah b. Ömer de Resûl-i Ekrem'in yanında uğursuzluktan söz edildiğinde şöyle buyurduğunu nakletmek-

tedir: "Bir şeyde uğursuzluk bulunsaydı atta, kadında ve meskende olurdu" (Buhârî, "Nikâh", 17).

Kur'an'da uğursuzluk telakkisinden menfi şekilde bahsedildiği ve ilk rivayetin aksine diğer rivayetlerde bu anlayışın Câhiliye dönemine nisbet edildiği göz önünde bulundurulduğunda at, kadın ve evi uğursuz saymanın İslâm'a değil Araplar'ın İslâm öncesi dönemine ait bir âdet olduğu anlaşılır. Birinci rivayetteki karışıklık râvinin "eğer bir şeyde uğursuzluk olsaydı" ifadesini atlamasından kaynaklanmaktadır. İslâm toplumunda yönetici ve âlimlerin kanaati de bu yöndedir. Emevî Halifesi Ömer b. Abdülaziz, ay Boğa burcunda (deberân) iken yola çıktığında bunu iyi karşılamayan İbn Abdülhakem'e, "Sen bana ayın deberânda olduğunu söylemek istiyorsun; biz güneşe ve aya göre değil tek ve kâhâr olan Allah'a sığınarak yola çıkarız" demiştir (Taşköprizâde, I, 363). Falda olduğu gibi uğursuzluğu da nefis kuvvetiyle açıklayan İbn Haldûn, kuş uçurtmak suretiyle kehanette bulunan kimselerin gördükleri ve işittikleri şeylerin hayal güçlerine destek olduğunu, böylece bir anlayışa vardıklarını kaydeder (*Mukaddime*, I, 389). İbn Kayyim el-Cevziyye tiyerenin ondan korkan kişiye zarar vereceğini, korkmaya ise hiçbir etkisinin olmayacağını belirterek içinde bu tür vesveseler hisseden kimsenin, "Allahım! Senin takdirinden başka takdir, senin verdiğin hayırdan başka hayır, senden başka ilâh yoktur; iyilikler ancak senden gelir, kötülükleri ancak sen giderirsin; güç ve kudret tamamen sana aittir" demesini tavsiye etmiştir (*Miftâhu dâri's-sa'âde*, II, 272). Ayrıca uğursuzluğun ondan korkan kimseye zarar vermek için selden daha hızlı geleceği, duyduğu ve gördüğü şeylerde o kimseye vesvese kapılarını açacağı kaydedilmektedir (Siddîk Hasan Han, II, 368-369).

İnsanlar çevrelerinde gördükleri birtakım şeylerde ve tabiat olaylarında uğursuzluk bulunduğuna inanagelmıştır. Çağımızda da bu anlayışı benimsemiş pek çok kişiye rastlamak mümkündür. Bu kişiler uğursuz kabul ettikleri şeylerden kendilerine kötülük ve zarar geleceğini sanır, onlardan uzak durmaya çalışır, bu yüzden de korku ve endişe içinde yaşarlar. Aslında hiçbir şeyde uğursuzluk bulunmadığı gibi hiçbir şey başlangıçta uğurlu da değildir. Uğursuzluk herkesin kendinde, kendi yorumunda ve anlayışındadır. Halk arasında kullanılan, "Uğurlu geldi, uğursuzluk getirdi" gibi sözler birer zan ve kurun-